

• ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ, МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ
ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

• THEORETICAL AND METHODOLOGICAL, MEDICAL AND BIOLOGICAL
AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF PHYSICAL TRAINING

УДК 796.011.1:37.064.1-057.87

ОЦІНЮВАННЯ РОЛІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ВЧИТЕЛЯМИ Й БАТЬКАМИ
УЧНІВ ПЕРШИХ КЛАСІВ

Олена БОДНАРЧУК, Ігор ЗАНЕВСЬКИЙ

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. У статті порівнюється оцінювання вчителями фізичної культури та батьками важливості фізичної культури для учнів перших класів. Проаналізовано роль сім'ї, школи та закладів охорони здоров'я у фізичному вихованні першокласників. Подано порівняльне оцінювання рівня здоров'я та фізичної підготовленості першокласників з точки зору вчителів фізичної культури та батьків. Визначено місце особистого прикладу батьків як засобу залучення учнів до занять фізичною культурою і спортом. Оцінено важливість співпраці школи та сім'ї у фізичному вихованні першокласників. Встановлено ефективні форми співпраці школи та сім'ї у процесі фізичного виховання першокласників.

Ключові слова: фізичне виховання, здоров'я, першокласники, батьки, вчителі фізичної культури.

Постановка проблеми. Фізичне виховання дітей тепер є однією із важливих проблем суспільства. У державних документах [5, 8] поставлено відповідні завдання, спрямовані на створення умов для забезпечення оптимальної рухової активності кожної людини впродовж усього життя, досягнення нею достатнього рівня фізичної та функціональної підготовленості, сприяння соціальному, біологічному і психічному благополуччю. Вказано на необхідність здійснення узгоджених заходів щодо створення умов для організації активного сімейного дозвілля. Але в реальному житті найчастіше проявляються протиріччя між декларованими заявами про необхідність фізичного виховання й дійсністю. Як наслідок – спостерігаємо погіршення здоров'я, низький рівень фізичної підготовленості учнів і навіть смертельні випадки на уроках фізичної культури. Усе це вимагає, зокрема, наукового пошуку ефективних шляхів для вирішення проблеми вдосконалення фізичного виховання школярів.

Роботу виконано в рамках завдань НДР за темою 3.1.1 «Теоретико-методичні та програмно-нормативні основи фізичного виховання учнів і студентів» Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006–2010 рр., номер державної реєстрації 0107U000771.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема збереження та зміцнення здоров'я учнів, формування здорового способу життя в сучасних умовах стає актуальнішою і значущою. Погіршення здоров'я учнів пов'язане не тільки з економічними й екологічними проблемами, але й із низькою ефективністю освітньої, виховної та фізкультурно-оздоровчої роботи, недостатнім пропагуванням серед широких верств населення здорового способу життя, браку часу й коштів у батьків для повноцінного забезпечення природних, розумних потреб дитини, із збільшенням кількості неповних родин та іншими чинниками.

Відповідальна за погіршення стану здоров'я учнів також і сучасна школа. Рік у рік ускладнюються навчальні програми, збільшуються обсяги й інтенсивність навчальної інформації, що призводить до фізичної та психічної перевтоми, погіршення самопочуття учнів.

Аналіз соціологічної, психолого-педагогічної літератури свідчить, що існує багато матеріалів, які висвітлюють роль сім'ї у фізичному вихованні учнів, взаємодію школи й сім'ї та вказують на невідповідність до неї батьків. Про співпрацю батьків і вчителів писав відомий педагог В. Сухомлинський [11]. Шляхи поглиблення взаємодії школи й сім'ї у фізичному вихованні дітей розробляють сучасні дослідники Е. Вільчковський [2], О. Дубогай [6], Н. Москаленко [9], Р. Гаджиєв [3], М. Данилевич [4], О. Перегудова [10] та інші.

Але відкритою залишається проблема практичної взаємодії школи й сім'ї. Розв'язання цієї проблеми стане можливим тільки тоді, коли теоретичні знання знайдуть підкріплення в практичній діяльності і застосовуватимуться в повсякденному житті. З другого боку, існує проблема, зумовлена недостатнім рівнем роботи й організації навчально-виховного процесу у школі.

Мета дослідження: порівняти оцінювання вчителями фізичної культури та батьками учнів важливість фізичного виховання для першокласників.

Завдання дослідження.

1. Оцінити роль сім'ї, школи та закладів охорони здоров'я у фізичному вихованні першокласників.
2. Порівняти оцінювання рівня здоров'я та фізичної підготовленості першокласників вчителями фізичної культури й батьками.
3. Визначити місце особистого прикладу батьків як засобу залучення учнів до занять фізичною культурою і спортом.
4. Оцінити важливість взаємодії школи та сім'ї у фізичному вихованні учнів перших класів.
5. Визначити ефективні форми взаємодії школи й сім'ї у процесі фізичного виховання учнів перших класів.

Методи дослідження: аналіз і узагальнення літературних джерел, метод анкетування, методи математичної статистики. Обчислення проведено з використанням статистичних програм «Двовибірковий F-тест для дисперсії», «Двовибірковий t-тест з однаковими дисперсіями» і «Двовибірковий t-тест з різними дисперсіями» пакету «Аналіз даних» Excel.

Організація дослідження. У першому семестрі навчального року проведено анкетування 43 учителів фізичної культури та 95 батьків учнів перших класів ЗОШ №9, 13 м. Львова. Для цього були розроблені анкети для вчителів фізичної культури й батьків учнів перших класів. П'ять запитань анкети було використано для виконання п'яти завдань дослідження:

1. Хто, на Вашу думку, повинен сприяти збереженню та зміцненню здоров'я, поліпшенню фізичного розвитку учнів: сім'я, школа, заклади охорони здоров'я (запропоновано проставити номери в порядку важливості)?
2. Як Ви оцінюєте рівень здоров'я та фізичну підготовленість першокласників?
3. Чи особистий приклад батьків є дієвим засобом залучення учнів до занять фізичною культурою і спортом?
4. Чи може співпраця сім'ї та школи сприяти поліпшенню стану здоров'я, рівня фізичного розвитку й фізичної підготовленості першокласників?
5. Які, на Вашу думку, форми співпраці школи й сім'ї доцільно застосовувати в процесі фізичного виховання першокласників?

Зважаючи на достатньо великий обсяг вибірки респондентів (разом 138 батьків і вчителів фізкультури), для статистичного опрацювання результатів запитання № 1 застосовано параметричні методи, а саме статистична гіпотеза про приналежність двох вибірових сукупностей до однієї генеральної сукупності. Цю статистичну гіпотезу застосовано у двох варіантах: стосовно варіації параметра (як порівняння відповідних дисперсій за F -критерієм Фішера – Снедекора) і стосовно середнього арифметичного значення (за t -критерієм Стьюдента).

Відповідаючи на друге, третє й четверте запитання, треба було вибрати один із трьох варіантів: «так», «можливо» або «ні». При опрацюванні результатів відповідей перший варіант отримував ранг один, другий – ранг два, а третій – ранг три.

Відповідь на запитання № 5 опрацьовано методом ранжування.

Результати дослідження.

Роль сім'ї, школи й закладів охорони здоров'я у фізичному вихованні першокласників. Сім'я і школа – головні інституції, які відповідають за навчання й виховання молодшого школяра та відіграють важливу роль у становленні й розвитку особистості, збереженні та зміцненні здоров'я, формуванні здорового способу життя. Заклади охорони здоров'я (ЗОЗ) здійснюють просвітницьку діяльність, контролюють медико-біологічні й соціальні особливості

учнів, динаміку основних показників стану здоров'я впродовж їхнього навчання. Особливо важливо зберегти узгодженість усіх названих структурних ліній.

Серед усіх соціальних інститутів, які впливають на розвиток особистості, сім'я відіграє особливу роль. За даними американських дослідників, її внесок становить близько 88% [12]. Вплив школи та інших соціальних інститутів, зокрема і церкви, дорівнює лише 3%. У зв'язку з цим, кожен, хто береться за вирішення виховних проблем, змушений зважати на роль сім'ї у становленні особистості, шукати шляхи, форми й методи ефективного використання її виховного потенціалу.

Установлено також, що із загального обсягу заходів з формування й підтримання здоров'я дитини 30% може взяти на себе заклад освіти, 10–20% – інші установи, а 50–60% – може і повинна здійснити сім'я [7].

Відповідаючи на запитання № 1, респондентам необхідно було проранжувати варіанти відповідей. Оскільки нульова статистична гіпотеза про рівність дисперсій оцінок у відповідях учителів і батьків на перше запитання може бути відкинута на рівні істотності, більшому від загальноприйнятого значення 0,05 (табл. 1: $p(F) = 0,140 \div 0,474$), можна вважати, що кожна з чотирьох пар вибірок отримана з однієї генеральної сукупності. На підставі цього висновку порівняння середніх арифметичних відповідних пар оцінок проводилося за t -критерієм Стьюдента для двох незв'язаних сукупностей, які мають однакові дисперсії. Чотири пари варіантів відповідей вчителів і батьків можна вважати статистично однаковими, оскільки відповідна гіпотеза може бути відкинута на рівні істотності, більшому від загальноприйнятого значення 0,05 ($p(t) = 0,094 \div 0,482$). Різниця між кількостями відповідей за першим і другим варіантом (сім'я; школа) є більшою ($p(t) = 0,094; 0,112$), ніж за третім і четвертим (ЗОЗ; всі: $p(t) = 0,408; 0,482$).

Учителі фізичної культури й батьки учнів вважають, що найбільше можливостей для сприяння фізичному розвитку, збереженню та зміцненню здоров'я першокласників має сім'я (відповідні середні ранги у відповідях дорівнюють 1,53 і 1,81). На друге місце респонденти поставили школу (2,76 і 2,56), а далі вже ЗОЗ (2,94 і 3,04) та всіх разом (2,77 і 2,59).

Таблиця 1

Результати статистичного опрацювання відповідей на запитання «№ 1»

Параметри*	Відповіді			
	сім'я	школа	ЗОЗ	всі
Відповіді вчителів				
<i>M</i>	1,53	2,76	2,94	2,77
<i>SD</i>	0,80	0,67	0,64	1,36
місце	1	2	4	3
Відповіді батьків				
<i>M</i>	1,81	2,56	3,04	2,59
<i>SD</i>	0,93	0,68	0,62	1,32
місце	1	2	4	3
Порівняння відповідей учителів і батьків				
$p(F)$	0,140	0,474	0,379	0,400
$p(t)$	0,094	0,112	0,408	0,482

Примітка. * – *M* – середнє арифметичне; *SD* – середнє квадратичне відхилення;

$p(F)$ – рівень істотності прийняття статистичної гіпотези стосовно дисперсій;

$p(t)$ – рівень істотності прийняття статистичної гіпотези стосовно середніх арифметичних.

Звичайно, батьки, педагоги й медичні працівники повинні активно сприяти збереженню та зміцненню здоров'я дітей, але домінуюча роль у цьому належить родині, так вважають й інші фахівці [3, 4, 10]. Батьки більше за інших проводять часу із дітьми, тому й більшою мірою відповідальні за фізичний і психічний розвиток дітей, рівень здоров'я і фізичну підготовленість. Рационально організований режим навчання й відпочинку в умовах сім'ї, участь у різних формах фізичного виховання позитивно впливають на навчання, виховання та розвиток дитини.

Рівень здоров'я першокласників. Учителі фізичної культури, відповідаючи на запитання № 2, здебільшого не були задоволені рівнем здоров'я першокласників, вважаючи його низьким або середнім (48,8%).

Батьки ж вважають рівень здоров'я своїх дітей середнім (81,1 %). Виявлено статистично істотну різницю в оцінюванні рівня здоров'я вчителями й батьками ($p < 0,001$, табл. 2). Завищення суб'єктивного оцінювання може свідчити про недостатню увагу й поінформованість батьків щодо цього питання. Особливу стурбованість сучасних батьків викликають лише показники розумового розвитку дитини. При цьому батьки орієнтуються на ступінь оволодіння дитиною навчальним матеріалом шкільної програми. При вступі до школи фізична підготовленість дітей не враховується, а стан здоров'я не береться до уваги, тому ці аспекти відходять на другий план. І, як наслідок, діти хворіють, пропускають уроки, рівень здоров'я знижується, з року в рік збільшується кількість учнів, скерованих за станом здоров'я до спеціальної медичної групи.

Таблиця 2

Результати статистичного опрацювання відповідей на запитання № 2, 3, 4

Параметри*	Запитання		
	2	3	4
Відповіді вчителів			
<i>M</i>	2,47	1,16	1,05
<i>SD</i>	0,55	0,43	0,21
Відповіді батьків			
<i>M</i>	1,85	1,76	1,26
<i>SD</i>	0,41	0,56	0,44
Порівняння відповідей учителів і батьків			
<i>p(F)</i>	0,011	0,032	< 0,001
<i>p(t)</i>	< 0,001		

Примітка. * – див. примітки до таблиці 1.

Доведено, що низький рівень соматичного здоров'я і психічного розвитку першокласників створює значні труднощі в особистісній адаптації до умов навчання в школі. З початком навчання висуваються високі вимоги до пристосувальних можливостей організму дитини, що потребує міцного фізичного та психічного здоров'я [2].

Особистий приклад батьків як дієвий засіб залучення дітей до занять фізичною культурою і спортом. На запитання № 3 більшість батьків (63 %) і вчителів фізичної культури (86 %) відповіли, що особистий приклад має суттєвий вплив на виховання дитини. Встановлено достовірну різницю між їхніми відповідями ($p < 0,001$, див. табл. 2). Учителі надають особистому прикладові батьків у залученні їх дітей до фізичного виховання більшого значення (1,16), ніж самі батьки (1,76).

На жаль, частина батьків (37 %) не вважає свій особистий приклад дієвим засобом залучення першокласників до виконання фізичних вправ. Вони перекладають відповідальність за здоров'я та фізичну підготовленість своїх дітей на інших. Це свідчить про відсутність у батьків позитивної мотивації до здорового способу життя й недостатню фізичну активність. Тому фахівці вважають, що вплив школи на поліпшення фізичного виховання у родині має реалізуватися в конкретних формах у роботі з молодшими школярами [2, 3, 4, 9].

Ставлення вчителів і батьків учнів до взаємодії школи й сім'ї у фізичному вихованні. Щодо запитання № 4 учителі фізичної культури (95 %) та батьки учнів (74 %) впевнені, що співпраця школи й сім'ї сприяє поліпшенню стану здоров'я, рівню фізичного розвитку й фізичної підготовленості дітей, оскільки середні ранги у вчителів (1,05) та в батьків (1,26) відрізняються статистично достовірно ($p < 0,001$, див. табл. 2). Погляди вчителів і батьків у цьому питанні не збігаються, хоча не виявлено вчителів або батьків, які вважають, що взаємодія не

сприятиме поліпшенню стану здоров'я.

Оскільки нульова статистична гіпотеза про рівність дисперсій оцінок у відповідях вчителів і батьків на кожне із цих трьох запитань (№ 2, 3, 4) може бути відкинута на рівні істотності, меншому від загальноприйнятого значення 0,05 (див. табл. 2: $p(F) < 0,032$), можна вважати, що кожна з трьох пар вибірок отримана з різних генеральних сукупностей. На основі цього висновку, порівняння середніх арифметичних відповідних пар оцінок проводилося за t -критерієм Стюдента для двох незв'язаних сукупностей, які мають різні дисперсії. З трьох запитань відповіді вчителів і батьків слід вважати статистично різними, оскільки відповідна гіпотеза може бути відкинута на рівні істотності, меншому від 0,001.

Ефективність взаємодії школи й сім'ї у фізичному вихованні першокласників. Науковці наводять багато різноманітних форм взаємодії школи й сім'ї у фізичному вихованні дітей, і всі вони є важливими за однієї умови – активного й систематичного застосування [4, 9]. Урізноманітнення форм тільки збагачує співпрацю школи та сім'ї. Ми провели аналіз ефективності форм взаємодії школи й сім'ї у фізичному вихованні дітей і виокремили важливіші з них:

- 1) батьківські збори з наданням методичних порад, обговоренням питань фізичного виховання дітей;
- 2) батьківський лекторій, тематична конференція, семінар із питань фізичного виховання дітей;
- 3) індивідуальна робота з батьками;
- 4) групові форми взаємодії вчителів фізичної культури та батьків, обмін думками з проблем фізичного виховання дітей;
- 5) відвідування батьками відкритих уроків фізичної культури, контроль за виконанням режиму дня, ранкової гімнастики, домашніх завдань;
- 6) консультації шкільного лікаря та вчителя фізичної культури, інформування батьків про специфіку фізичного розвитку, фізичну підготовленість дітей;
- 7) участь батьків і дітей у фізкультурно-спортивних заходах школи;
- 8) організація та проведення вільного часу дітей і батьків під керівництвом школи;
- 9) презентація сімейного досвіду фізичного виховання, оформлення тематичних стендів, кутків здоров'я для дітей і батьків у школі;
- 10) об'єднання зусиль школи й батьків у забезпеченні навчального процесу школярів;
- 11) обговорення з батьками й визначення відповідних видів спорту для занять дітей [1].

Відповідаючи на запитання № 5, респонденти ранжували за вагомістю одинадцять запропонованих форм співпраці сім'ї та школи (рис. 1). Однакове сьоме місце отримав лише варіант відповіді «Відвідування батьками відкритих уроків фізичної культури, контроль за виконанням режиму дня, ранкової гімнастики, домашніх завдань». Решта варіантів мали більші або менші розбіжності (табл. 3). Кількісно розбіжність в оцінках поглядах учителів і батьків з цього питання отримано з використанням χ^2 - критерію Фішера. Як нульова гіпотеза припускалася приналежність вибіркового середнього розподілу відповідей за варіантами відповідей до загального генерального розподілу. Оцінкою генеральної сукупності було обрано середнє арифметичне кількісних результатів відповідей учителів і батьків. χ^2 - критерій обчислено за формулою:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^{2N} \frac{(R_i - \bar{R}_i)^2}{\bar{R}_i}, \quad (1)$$

де R_i – кількісні результати відповідей учителів і батьків;

$\bar{R}_i$ – середнє арифметичне кількісних результатів відповідей учителів і батьків (табл. 3);

$N = 11$ – загальна кількість варіантів відповідей (форм співпраці).

За результатами обчислень $\chi^2 = 2,07$. Критичне значення критерію $\chi^2_{0,05;2N-1} = 32,67$.

Отож на рівні істотності 0,05 нульова гіпотеза може бути прийнята з великим запасом достовірності. Тобто загалом оцінка вагомості зазначених форм співпраці школи й сім'ї вчителями й батьками є однаковою. Однак у графіку і з числових даних можна помітити певні різниці в оцінюванні. Тому для детального аналізу узгодженості в оцінках форм співпраці сім'ї та школи проведено статистичне опрацювання результатів з кожного варіанту відповідей окремо з використанням F -тесту і t -тесту.

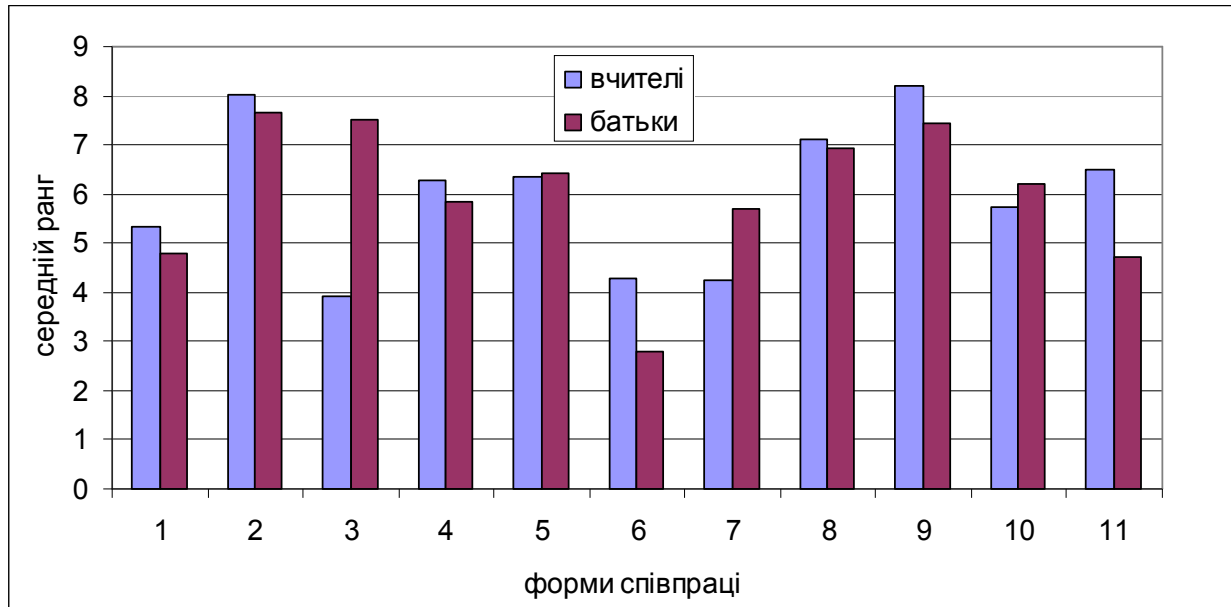

Рис. 1. Діаграма для порівняння відповідей учителів і батьків на запитання «№ 5»

Оскільки нульова гіпотеза про рівність дисперсій не була прийнята лише для третього варіанту відповіді ($p(F) = 0,001$), для решти варіантів застосовано t -тест для двох незв'язаних сукупностей, які мають рівні дисперсії, а для третього – t -тест для різних дисперсій.

Статистично істотну різницю в оцінюванні форм співпраці школи та сім'ї зафіксовано у п'яти варіантах відповідей учителів і батьків (див. табл. 3), у шести варіантах відповідей ця розбіжність виявилася статистично не істотною ($p > 0,05$).

Таблиця 3

Результати статистичного опрацювання відповідей на запитання «№ 5»

Відповідь	$M \pm SD$ (місце)		$\bar{R}$	$p(F)$	$p(t)$
	вчителі ($n = 43$)	батьки ($n = 95$)			
1	5,35±3,41 (4)	4,78±3,03 (3)	5,07	0,357	0,332
2	8,02±1,67 (10)	7,66±2,13 (11)	7,84	0,078	0,329
3	3,93±3,02 (1)	7,53±2,01 (10)	5,73	0,001	0,000
4	6,27±3,03 (6)	5,84±2,78 (5)	6,05	0,486	0,420
5	6,34±3,27 (7)	6,43±2,69 (7)	6,38	0,121	0,859
6	4,29±2,61 (3)	2,78±2,21 (1)	3,53	0,186	0,001
7	4,23±2,35 (2)	5,70±2,70 (4)	4,97	0,315	0,003
8	7,13±2,29 (9)	6,93±2,59 (8)	7,03	0,379	0,662
9	8,19±1,79 (11)	7,44±2,07 (9)	7,81	0,297	0,043
10	5,74±3,04 (5)	6,21±2,58 (6)	5,97	0,196	0,360
11	6,51±2,53 (8)	4,70±2,74 (2)	5,61	0,561	0,000

Стосовно вагомості форм взаємодії школи й сім'ї погляди експертів і вчителів фізичної культури схожі, що свідчить про фаховість підготовки учителів фізичної культури. Батьки ж учнів оцінюють взаємодію дещо інакше (табл. 4).

Вагомими формами якісної співпраці експерти, вчителі й батьки вважають консультації шкільного лікаря та вчителя фізичної культури; участь батьків і дітей у фізкультурно-спортивних заходах школи. Ці дві форми створюють сприятливі передумови для формування позитивного ставлення до занять фізичною культурою, допомагають засвоювати навчальну програму, сприяють залученню дітей і батьків до систематичних та активних занять фізичною культурою, формуванню позитивної мотивації до здорового способу життя.

Консультації шкільного лікаря та вчителя фізичної культури надають батькам інформацію щодо стану здоров'я, фізичного розвитку, фізичної підготовленості, функціональних можливостей основних систем організму дитини. Особливу важливість цієї форми підкреслили батьки (поставили на перше місце за значущістю: $2,78 \pm 2,21$), експерти і вчителі (третє місце: $4,25 \pm 0,86$; $4,29 \pm 2,61$) [1]. Ця форма співпраці передбачає отримання важливих для батьків даних. Тобто є інформативною, проте одночасно й пасивною, оскільки не завжди батьки, знаючи реальний стан здоров'я і фізичної підготовленості своїх дітей, мотивовані, теоретично й методично підготовлені до рішучих дій. Ми вважаємо, що таким чином батьки знову хотіли би перекласти свою відповідальність на інших.

Таблиця 4

Порівняння форм взаємодії за оцінками експертів, учителів і батьків

Місце	Форма взаємодії школи й сім'ї	Експерти	Учителі	Батьки	Сума
1-2	6	3	3	1	7
	7	1	2	4	7
3-4	1	6	4	3	13
	3	2	1	10	13
5	10	5	5	6	16
6-7	4	7	6	5	18
	5	4	7	7	18
8	11	10	8	2	20
9	8	9	9	8	26
10	9	8	11	9	28
11	2	11	10	11	32

Фізкультурно-спортивні заходи за участю батьків і дітей експерти поставили на перше місце ($4,50 \pm 0,82$), учителі – на друге ($4,23 \pm 2,35$), батьки – на четверте ($5,70 \pm 2,70$). Фізкультурні свята як засіб активного відпочинку вирішують дуже важливі завдання – сприяють підвищенню загальної фізичної підготовленості учнів та їх батьків, впливають на виховання відповідальності та правильних відносин у сім'ї, створюють атмосферу взаємної поваги, стимулюють до систематичних занять фізичними вправами, спонукають готуватися до наступних стартів, пропагують фізичну культуру і спорт. Тому важливо залучати батьків до участі в цій формі співпраці, оскільки фахівці вважають її дієвою.

Індивідуальну роботу вчителів фізичної культури з батьками вчителі (перше місце: $3,93 \pm 3,02$) та експерти (друге місце: $4,31 \pm 0,95$) вважають важливою. У батьків ця форма співпраці не належить до четвірки найважливіших (десяте місце: $7,53 \pm 2,01$). Батьки надають перевагу не індивідуальним, а груповим формам співпраці з учителями фізичної культури. Батьківські збори з наданням методичних порад та обговоренням питань фізичного виховання дітей у батьків – на третьому ($4,78 \pm 3,03$), у вчителів – на четвертому місці ($5,35 \pm 3,41$), у експертів – на шостому ($3,81 \pm 0,98$) серед форм співпраці. Ми вважаємо ці дві форми дещо подібними і пропонуємо їх поєднувати. Загальну інформацію батькам, учителям фізичної культури мають повідомляти на загальношкільних (класних) зборах, але окремі питання обговорювати з батьками індивідуально. Це дасть можливість батькам отримувати певну теоретико-методичну інформацію, яка, сподіваємося, спонукатиме їх до активних занять фізичними

вправами з дітьми, застосовувати природні чинники для загартування, формувати здоровий спосіб життя тощо.

Батьки першокласників гостро потребують (друге місце: $4,70 \pm 2,74$) консультативної допомоги фахівців у скеруванні дітей до занять у секціях із певних видів спорту. Проте серед експертів і вчителів фізичної культури така форма співпраці з батьками не є важливою (посідає десяте: $3,3 \pm 1,08$; та восьме місце: $6,51 \pm 2,53$). Можливо, вони переконані, що заняття для дітей цього віку в секціях з видів спорту є спрямованими на формування загальної фізичної підготовленості. Тому до якої б секції батьки не записали дітей, заняття будуть однозначно корисними за умови кваліфікованого проведення.

Обговорення результатів дослідження. Успішне розв'язання завдань фізичного виховання молодших школярів можливе лише в тому разі, якщо воно стає частиною всього навчально-виховного процесу школи, суспільства, сім'ї. До процесу фізичного виховання першокласників мають бути залучені не тільки вчителі фізичної культури, а також батьки і медичні працівники. Але передусім, провідну і відповідальну роль за виховання здорової дитини повинна взяти на себе сім'я.

Умови й можливості для фізичного виховання дітей у школи і сім'ї різні. Унаслідок цього по-різному вирішуються освітні, оздоровчі й виховні завдання. Для оздоровчо-загартувального впливу на дитячий організм, формування правильної постави, виховання гігієнічних навичок і звички культурної поведінки сім'я має кращі умови, ніж школа. Таким чином, увесь процес фізичного виховання дитини в умовах сім'ї залежить від знань, умінь і бажання батьків. Відповідно від рівня фізкультурної освіти батьків, формується ставлення до фізичної культури їхніх дітей. Батьки мають бути мотивованими звертатися за порадами до фахівців. Учителі фізичної культури й медичні працівники повинні бути готовими до надання відповідних фахових консультацій.

Учителі зі стажем роботи підтверджують думку багатьох науковців і практиків [3, 9, 10] про те, що рівень здоров'я дітей знижується. Діти приходять до школи фізично не підготовленими, з низьким рівнем здоров'я, і вчителям доводиться прикладати більше зусиль, часу й терпіння для формування належного рівня фізичної підготовленості сучасних учнів.

Ми підтверджуємо думку науковців про те, що особиста участь батьків є переконливішою, ніж слова про користь фізичних навантажень [2, 6, 9]. Діти наслідують своїх батьків у всьому, і про це варто пам'ятати. Батьки особистим прикладом повинні демонструвати захоплення спортом, разом дотримуватися здорового способу життя, підтримувати прагнення дитини бути фізично розвинутою, ініціювати рухову активність близьких родичів, друзів, колег. Сприятлива атмосфера в родині, позитивний приклад батьків є найважливішими складовими в залученні молодших школярів до здорового способу життя.

Успішне вирішення завдань фізичного виховання учнів перших класів можливе тільки за умови активної взаємодії школи й сім'ї. Їхня співпраця стає дедалі актуальнішою й необхіднішою для всіх: дітей, батьків, учителів. За умови спільної діяльності може стати важливою для збереження та зміцнення здоров'я залучення дітей до активних і мотивованих занять фізичною культурою. Ефективна взаємодія передбачає не примусове, а добровільне приєднання батьків до діяльності, яку пропонує вчитель, що сприятиме самовихованню, самоосвіті й компетентності батьків.

На жаль, батьки не завжди відчують готовність допомоги від учителя фізичної культури. Вчителі фізичної культури рідко присутні на батьківських зборах, на яких обговорюються питання фізичного виховання та здоров'я дитини. Необхідно створити і впровадити дієву систему взаємодії школи й сім'ї, де теоретичні знання, які надає школа, підкріплюватимуться практичними діями в повсякденному житті. Сподіваємося, що організована систематична взаємодія школи й сім'ї активізує позицію батьків, оскільки вважаємо, що ні школа без сім'ї, ні сім'я без школи не зможуть ефективно вирішувати завдання фізичного виховання.

Тільки спільними зусиллями школи та сім'ї можна сприяти гармонійному й всебічному розвитку дитини, збереженню і зміцненню її здоров'я. Ця взаємодія має творчий потенціал і широке поле діяльності, тому повинна бути чітко організованою та систематичною. Це дасть

можливість усвідомити необхідність отримання батьками нових знань, умінь і навичок для формування й розвитку здорової, повноцінної особистості. Це також формуватиме потребу батьків у спілкуванні з педагогами й іншими спеціалістами, які допоможуть виховати фізично й соціально здорового першокласника.

Вплив школи на поліпшення фізичного виховання в родині має реалізовуватися в конкретних формах. Урізноманітнення форм не тільки збагачує саму структуру взаємозв'язків, а й дає змогу повніше розкрити зміст, методи й засоби фізичного виховання дітей у сім'ї. У результаті наших досліджень уперше встановлено на думку експертів, учителів і батьків найвпливовіші форми ефективної взаємодії: консультації шкільного лікаря та вчителя фізичної культури; участь батьків і дітей у фізкультурно-спортивних заходах школи; індивідуальну роботу вчителів фізичної культури з батьками; батьківські збори з наданням методичних порад та обговоренням питань фізичного виховання дітей.

Отримані результати свідчать про реальний стан у сучасному суспільстві питання фізичного виховання учнів у родині та їх здоров'я. Тому аналіз і розробка обґрунтованих шляхів, форм, методів і засобів фізичного виховання дітей в умовах взаємодії школи та сім'ї є актуальними.

Висновок. Підтверджено думку інших фахівців про те, що сім'я відіграє провідну роль у фізичному вихованні дітей. Друге місце за значущістю належить школі, а наступне – закладам охорони здоров'я.

Учителі фізичної культури здебільшого не задоволені рівнем здоров'я учнів, вважаючи його низьким (48,8 %). Від ступеня фізичної підготовленості залежить успішність адаптації першокласників до шкільного навчання, тому необхідно готувати дітей не тільки до сприйняття навчального матеріалу з загальноосвітніх предметів, але й бути здоровими й фізично підготовленими.

Особистий приклад суттєво впливає на формування в дитини потреби займатися фізичними вправами, вважає 86 % вчителів фізичної культури і суттєво менше (63 %) батьків ($p < 0,001$). Сприяти усвідомленню батьками, що особистий приклад є дієвим і вони самі повинні займатися спортивною діяльністю, підтримувати свою спортивну форму, спонукати дітей до самостійних занять фізичними вправами повинно стати важливим завданням фахівців галузі фізичного виховання.

Взаємодія школи й сім'ї повинна відображатися в чітких формах. І найвпливовішими формами якісної співпраці можна вважати: консультації шкільного лікаря та вчителя фізичної культури; участь батьків і дітей у фізкультурно-спортивних заходах школи; індивідуальну роботу вчителів фізичної культури з батьками й батьківські збори з наданням методичних порад та обговоренням питань фізичного виховання дітей.

Подальші дослідження спрямовуватимуться на пошук, розробку й обґрунтування нових методичних рекомендацій для батьків і вчителів фізичної культури щодо поліпшення здоров'я та рухового режиму дітей перших класів, які сприятимуть підвищенню ефективності процесу фізичного виховання дітей у сім'ї та школі. Враховуючи роль сім'ї, планується проведення пошуку шляхів, форм і методів ефективного використання її виховного потенціалу, що є актуальним на сучасному етапі. На основі проведеного опитування буде розширено й застосовано найвпливовіші форми взаємодії школи і сім'ї.

Список літератури

1. Боднарчук О. Форми взаємодії школи і сім'ї у фізичному вихованні учнів перших класів / Олена Боднарчук // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2010. – Вип. 14, т. 2. – С. 21-26.
2. Вільчковський Є. С. Система фізичного виховання молодших школярів : [навч.-метод. посіб. для викл. та студ. вищих навч. закл. освіти I-II рівнів акредитації] / Вільчковський Є. С., Козленко М. П., Цвек С. Ф. – К. : ІЗМН, 1998. – 232 с.
3. Гаджиев Р. Д. Взаимодействие семьи и школы в формировании здорового образа жизни младших школьников : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Гаджиев Р. Д. ; Ростов / н Д, 2007. – 25 с.
4. Данилевич М. В. Співпраця сім'ї та школи у фізичному вихованні учнів середнього

шкільного віку : дис....канд. фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Данилевич М. В. – Луцьк, 1999. – 198 с.

5. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки // Документ 1594-2006-п, редакція від 15.11.2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

6. *Дубогай А. Д.* Физкультура : мы и дети / А. Д. Дубогай, Л. М. Мовчан. – К. : Здоров'я, 1989. – 144 с.

7. *Дубогай А. Д.* Теоретичні та методичні аспекти особистісно-орієнтованого підходу у фізичному вихованні дітей http://www.ukrdeti.com/2005/2_a6_2005.html.

8. Закон України “Про фізичну культуру і спорт” (нова редакція) – К., 2006. – 24 с.

9. *Москаленко Н. В.* Фізичне виховання молодших школярів : монографія. – Д. : Інновація, 2007. – 252 с.

10. *Перегудова О. А.* Взаимодействие школы и семьи как важный фактор сохранения здоровья детей // Модернизация российского образования как ведущий фактор социального развития общества. Материалы межрегиональной научно-практической конференции, 28 октября 2004. – Пенза, 2004. – С. 27 – 30.

11. *Сухомлинский В. А.* Сердце отдаю детям. – К. : Радянська школа, 1974. – 288 с.

12. *Сметанський М. А.* А.С. Макаренко та В.О. Сухомлинський про сімейне виховання // Рідна школа. – № 9. – 2003. – С. 12-14.

List of references

1. *Bodnarchuk O.* Formy vzayemodiyi shkoly i sim"yi u fizychnomu vykhovanni uchniv pershykh klasiv / Olena Bodnarchuk // Moloda sportyvna nauka Ukrayiny : zb. nauk. pr. z haluzi fiz. kul'tury ta sportu. – L., 2010. – Vyp. 14, t. 2. – S. 21-26. (Ukr.)

2. *Vil'chkovs'kyu Ye. S.* Systema fizychnoho vykhovannya molodshykh shkolyariv : [navch.-metod. posib. dlya vykl. ta stud. vyshchykh navch. zakl. osvity I II rivniv akredytatsiyi] / Vil'chkovs'kyu Ye. S., Kozlenko M. P., Tsvek S. F. – K. : IZMN, 1998. – 232 s. (Ukr.)

3. *Gadzhiev R. D.* Vzaimodejstvie sem'i i shkoly v formirovanii zdorovogo obraza zhizni mladshih shkol'nikov : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : spec. 13.00.01 «Obwaja peda-gogika, istorija pedagogiki i obrazovanija» / Gadzhiev R. D. ; Rostov / n D, 2007. – 25 s. (Rus.)

4. *Danylevych M. V.* Spivpratsya sim"yi ta shkoly u fizychnomu vykhovanni uchniv seredn'oho shkil'noho viku : dys....kand. fiz. vykhovannya i sportu : 24.00.02 / Danylevych M. V. – Luts'k, 1999. – 198 s. (Ukr.)

5. Derzhavna prohrama rozvytku fizychnoyi kul'tury i sportu na 2007-2011 roky // Dokument 1594-2006-p, redaktsiya vid 15.11.2006. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua> (Ukr.)

6. *Dubogaj A. D.* Fizkul'tura : my i deti / A. D. Dubogaj, L. M. Movchan. – K. : Zdo-rov'ja, 1989. – 144 s. (Rus.)

7. *Dubohay A. D.* Teoretychni ta metodychni aspekty osobystisno-oriyentovanoho pidkhol-du u fizychnomu vykhovanni ditey http://www.ukrdeti.com/2005/2_a6_2005.html. (Ukr.)

8. Zakon Ukrayiny “Pro fizychnu kul'turu i sport” (nova redaktsiya) – K., 2006. – 24 s. (Ukr.)

9. *Moskalenko N. V.* Fizychno vykhovannya molodshykh shkolyariv : monohrafiya. – D. : Inno-vatsiya, 2007. – 252 s. (Ukr.)

10. *Peregudova O. A.* Vzaimodejstvie shkoly i sem'i kak vazhnyj faktor sohraneniya zdo-rov'ja detej // Modernizacija rossijskogo obrazovanija kak veduwij faktor social'nogo razvitija obwe-stva. Materialy mezhregional'noj nauchno-prakticheskoy konferencii, 28 ok-tjabrja 2004. – Penza, 2004. – S. 27 – 30. (Rus.)

11. *Suhomlinskij V. A.* Serdce otdaju detjam. – K. : Radjans'ka shkola, 1974. – 288 s. (Rus.)

12. *Smetans'kij M. A.* A.S. Makarenko ta V.O. Suhomlinsk'kij pro simejne vihovan-nja // Ridna shkola. – № 9. – 2003. – S. 12-14. (Ukr.)

ОЦЕНКА РОЛИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ УЧИТЕЛЕЙ И РОДИТЕЛЕЙ УЧЕНИКОВ ПЕРВЫХ КЛАССОВ

Елена БОДНАРЧУК, Игорь ЗАНЕВСКИЙ

*Львовский государственный университет
физической культуры*

Аннотация. В статье сравниваются оценки учителей физической культуры и родителей относительно важности физической культуры для учеников первых классов. Проанализирована роль семьи, школы и заведений здравоохранения в физическом воспитании первоклассников. Представлена сравнительная оценка уровня здоровья и физической подготовленности первоклассников с точки зрения учителей физической культуры и родителей. Определено место личного примера родителей как средства привлечения учеников к занятиям физической культурой и спортом. Оценена важность сотрудничества школы и семьи в физическом воспитании первоклассников. Определена эффективность форм взаимодействия школы и семьи в процессе физического воспитания.

Ключевые слова: физическое воспитание, здоровье, первоклассники, родители, учителя физической культуры.

ATTITUDE OF SENIOUR PUPILS TO PHYSICAL CULTURE

Olena BODNARCHUK, Ihor ZANEVSKYY

Lviv State University of Physical Culture

Annotation. The evaluations concerning the importance of physical education for the first grade pupils made by teachers of physical education and parents are compared in the article. The role of the family, schools and health care institutions in physical education of first graders has been analysed. Comparative assessment of the health level and physical competencies of first-graders in terms of physical education teachers and parents are presented. A place of a personal example of parents as a means of attracting students to physical culture and sports classes is defined. The importance of cooperation between schools and family in physical education of first-graders is appreciated. The effectiveness of the form of cooperation between a school and a family in the process of physical education is determined.

Key words: physical education, health, first graders, parents, teacher of physical education.

Стаття надійшла до редколегії 14.10.2011